

VÝKLADOVÁ STANOVISKA K NOVELE ZÁKONA O VÝZNAMNÉ TRŽNÍ SÍLE

---

§ 1 – PŮSOBNOST ZÁKONA

§ 2 – ADRESÁTI PRÁVNÍ NORMY

§ 2 - ZEMĚDĚLSKÉ PRODUKTY A POTRAVINÁŘSKÉ VÝROBKY

§ 3 – VÝZNAMNÁ TRŽNÍ SÍLA

§ 3b – FORMA A NÁLEŽITOSTI SMLOUVY

Účinné od 1. 1. 2023

§ 1 Nová ekonomická odvětví pod rozsahem zákona

Dřívější právní úprava významné tržní síly byla zaměřena primárně na dodávky potravin do tzv. maloobchodních řetězců se zbožím denní potřeby. Nová legislativa je ovšem značně širší, neboť pokrývá celý zemědělský a potravinový řetězec (princip „z farmy na vidličku“), a nezabývá se jen potravinami, ale i jinými zemědělskými výrobky. Věcný rozsah zákona pak determinuje, v jakých nových odvětvích se regulace bude nově uplatňovat a co to pro podnikatele v těchto odvětvích znamená.

Zákon v § 2 písm. e) vymezuje zemědělské produkty a potravinářské výrobky jako produkty uvedené na seznamu v příloze I SFEU, jakož i produkty v této příloze neuvedené, avšak zpracované pro použití jako potraviny s využitím látek, výrobků nebo zboží uvedených v této příloze. Jak se uvádí v jiném stanovisku Úřadu, existují dva pilíře věcného rozsahu zákona, a to tzv. surovinový a zpracovatelský. Při vědomí, kde se konkrétní typy zemědělských a potravinářských výrobků zpracovávají a prodávají, lze uvést, že kromě obchodních řetězců v oblasti nákupu potravin bude novou úpravou dotčena řada nových odběratelů, z nichž některé uvádíme níže (jedná se o demonstrativní výčet).

a) Zpracovatelské podniky

Provozy, které zpracovávají základní zemědělskou produkci uvedenou v příloze I SFEU do podoby meziproduktů nebo již hotových výrobků, budou pravděpodobně nejčetnější kategorií, jež bude mít nově vůči obrátově slabším dodavatelům významnou tržní sílu. Nepůjde přitom pouze o potravinářské závody, ale např. i o kupující surového lnu, surového přírodního korku, pravého konopí nebo odpadů z potravinářského průmyslu k dalšímu zpracování.

b) Food brokeři a velkoobchody

Některé subjekty v řetězci zemědělské produkty a potravinářské výrobky přímo průmyslově nezpracovávají (tj. nemění podstatu produktů), pouze provádí doprovodné činnosti pro jejich finální prodej (skladování, čištění, balení apod.). Typicky jde o výkupny ovoce a zeleniny, mrazírny apod. Tito food brokeři nicméně musí předmětnou produkci nakoupit, čímž mohou spadat pod rozsah zákona. To stejné platí i pro velkoobchodníky (a jiné překupníky), kteří relevantní produkty nijak neupravují, avšak nakupují a prodávají je v již finálním stavu.

c) DIY řetězce (hobby markety)

Jelikož je zvláštní odpovědnost odběratelů vymezena prvořadě prostřednictvím toho, s čím konkrétně obchodují, pod zákon mohou nově spadat hobby markety. Je tomu tak proto, že prodávají např. živé akvarijní rybičky, živé rostliny a květinářské produkty nebo případně přípravky z masa, ryb, koryšů a měkkýšů (tj. produkty přímo uvedené v Příloze I SFEU). I tyto produkty, ač se nejedná o potraviny, nově podléhají veřejnoprávní regulaci.

d) HORECA sektor (hotely, restaurace, kavárny a catering)

Subjekty ze sektoru HORECA běžně nakupují potravinářské výrobky pro jejich další prodej či zpracování finálním spotřebitelům. Při dosažení stanovených obrátových hranic bude i tento nákup předmětem regulace, čímž budou muset kupující plnit povinnosti zejména k dodržení obsahové formy smluv a zákazu nekalých obchodních praktik. Především velké hotely či řetězce restaurací (včetně tzv. fast food restaurants) tak budou taktéž muset reflektovat požadavky zákona.

e) Lékárny a drogerie

Také v lékárnách se objevuje zboží, které může spadat pod rozsah zákona (např. některé potravinové doplňky, čaje, hroznový cukr, kojenecká výživa apod.). Ač samotná léčiva nejsou potravinami, právě doplňkový prodej bude znamenat, že vůči části svých dodavatelů budou lékárny povinny dodržovat povinnosti ze zákona, samozřejmě v závislosti na obrátovém poměru odběratele a dodavatele. To samé platí i pro drogerie, kde sice převážná část sortimentu nebude naplňovat znaky relevantního produktu, nicméně tam, kde se tak stane, bude muset být ve vztahu k dodavateli aplikován přísnější právní režim dle zákona.

f) Květinářství

Živé rostliny a květinářské produkty, stejně jako např. káva a čaj, spadají pod věcný rozsah zákona. Nákup těchto produktů od obrátově slabších dodavatelů pro další prodej v květinářstvích tak může znamenat naplnění podmínek pro aplikaci zákona.

g) Obchody na benzínových pumpách

Obchody s drobným zbožím na benzínových pumpách obvykle nakupují a prodávají různorodé produkty spadající pod věcný rozsah zákona. I když naprostou většinu jejich obrátu bude tvořit obchod s palivy, kterých se zákon netýká, vůči dodavatelům zemědělských produktů a potravinářských výrobků mohou mít (a pravděpodobně velmi často budou mít) zvláštní odpovědnost. Pro účely zařazení subjektu do obrátových pásem ve smyslu § 3 odst. 1 zákona bude relevantní celkový obrát za veškerou činnost (tzn. včetně obrátu za paliva), nikoliv jenom za relevantní produkty.

h) E-shopy

Z rozsahu zákona nejsou vyloučeny ani různorodé internetové obchody, pokud nakupují relevantní produkty. I zde nezávisí na tom, jaká část obchodovaného zboží spadá pod rozsah zákona. Naopak platí, že pokud se jedná o jakýkoli nákup zemědělských produktů a potravinářských výrobků a současně je naplněno obrátové kritérium (tzn. celkový obrát odběratele přesáhne určitou hranici), jsou dodavatelé těchto produktů chráněni podle jednotlivých ustanovení zákona.

i) Bioplynové stanice

Dostupná literatura¹ zařazuje jako zajímavost pod možné odběratele spadající pod rozsah zákona i provozovatele bioplynových stanic, neboť tito mohou případně nakupovat zemědělské produkty uvedené v Příloze I SFEU (např. zbytky a odpady v potravinářském průmyslu, příp. střeva, měchýře a žaludky ze zvířat).

j) Právnícké osoby veřejného práva (B2G vztahy)

Zvláštní kategorií, která se svou podstatou vymyká předchozím, je odpovědnost právníckých osob veřejného práva v rámci tzv. B2G vztahů. Pokud tedy nakupují zemědělské a potravinářské výrobky např. státní orgány, obce a kraje, příspěvkové organizace a jejich organizační jednotky, budou

---

¹ Knapp. M. Protection of weaker party in public interest material scope of the directive on unfair trading practices in business-to-business relationships in the agricultural and food supply chain. *Public Governance, Administration and Finances Law Review*. 2020, roč. 5, č. 1, s. 62-72.

odpovídat za naplnění požadavků zákona, a to bez ohledu na vlastní obrat. Výše uvedené však neplatí, budou-li dané osoby nakupovat od podnikatelů s obratem nad 350 mil. EUR (tzn. např. nákup potravin od významných obchodních řetězců nebo největších velkoobchodníků na trhu).

Shrnuto, zvláštní odpovědnost kupujících nově zahrnuje řadu obchodních sfér. Podnikatelé v postavení odběratele nově vedle svého celkového obratu zjišťují také obrat protistrany, tedy dodavatele. Porovnáním vzájemných obrátů odběratelů a dodavatelů zjistí, kdo je vůči komu v postavení významné tržní síly (povinnost sdělit si vzájemně svůj obrat plyne z § 3a odst. 14 zákona). Zvláštní odpovědnost odběratelů relevantních produktů se neuplatní pouze v situaci, kdy je smluvní stranou dodavatel s obratem nad 350 mil. EUR (tj. cca 8,75 mld. Kč) nebo kdy se konkrétní dodavatel a odběratel budou nacházet ve stejném obratovém pásmu.

§ 2 písm. a) dodavatel

§ 2 písm. b) odběratel

§ 2 písm. c) aliance dodavatelů

§ 2 písm. d) aliance odběratelů

Právní úprava významné tržní síly neváže povinnostmi automaticky všechny odběratele (kupující) v zemědělském a potravinovém řetězci. Zaměřuje se pouze na určitou výseč těch odběratelů, kteří mají potenciál svou vyšší vyjednávací silou způsobit, že druhá strana akceptuje nevyvážené obchodní podmínky. Aby došlo k adekvátní ochraně této slabší strany, je daným odběratelům zákonem uložena tzv. zvláštní odpovědnost spočívající v tom, že si nemohou dovolit konat určité obchodní praktiky, ač by u jiných, menších subjektů mohly být relativně běžné.

Osobní rozsah působnosti zákona je řešen v § 2 a 3 zákona, technické podrobnosti jsou dále rozvedeny v § 3a zákona. Tato ustanovení obsahově navazují na čl. 1 a 2 Směrnice a oproti minimálnímu standardu definovanému na evropské úrovni je rozšiřují o další odpovědné entity. Česká právní úprava je tedy v otázce subjektů podléhajících zákonné regulaci přísnější, avšak širší osobní rozsah působnosti má své opodstatnění plynoucí zejména ze zkušeností a dřívější praxe Úřadu při zkoumání trhů v zemědělském a potravinovém řetězci.

Odběratel

Jaká organizační forma může být podřazena pod definici odběratele?

Klíčovým pojmem zákona je pojem **odběratel**. Právní úprava je v otázce odpovědných subjektů jednostranná, za plnění povinností ze zákona tedy odpovídá pouze subjekt na poptávkové straně trhu (kupující). Podle legální definice se kupujícím, tedy odběratelem rozumí (1) osoba nebo (2) aliance odběratelů, pokud nakupuje zemědělské produkty nebo potravinářské výrobky nebo přijímá nebo poskytuje související služby, nebo (3) osoba, která takový nákup nebo související služby pro jiného odběratele zajišťuje na základě smlouvy; (4) odběratelem je také stát, územní samosprávný celek, jiná právnická osoba veřejného práva nebo jejich sdružení.

Z hlediska definice tak existují čtyři základní typy entit na poptávkové straně trhu, jež mohou být vázány zvláštní odpovědností podle zákona. U těchto entit je však třeba upozornit, že neodpovídají paušálně vůči všem dodavatelům, ale pouze v případě překročení určitých obrátových stupňů vůči slabším dodavatelům.

1. Odběratel jakožto samostatná osoba

První varianta se zdánlivě může jevit jako nejjednodušší, přesto však skýtá určitá úskalí, jimž je nezbytné věnovat pozornost. Osobou nakupující zemědělské produkty nebo potravinářské výrobky nebo přijímající nebo poskytující související služby může být osoba fyzická i právnická, tedy jakýkoli

podnikající právní subjekt v postavení kupujícího – nikoliv tedy spotřebitel. Nákup představuje uzavírání kupních smluv na relevantní produkty s dodavateli (prodávajícími). Odběratel však vůbec dané produkty nakupovat nemusí, neboť zcela postačí, když přijímá nebo poskytuje služby související s tímto nákupem (např. marketingové služby, účetní služby apod.). I určitá servisní společnost tak může stát v pozici odběratele s významnou tržní silou.

Aby nabyl zvláštní odpovědnost, musí nicméně odběratel dosáhnout určité obrátové hranice. Jelikož Směrnice se snažila zdůraznit, že v současné době mnoho osob podnikajících v zemědělském a potravinovém řetězci spadá do širších podnikatelských seskupení, stanovila, že výpočet obrátu se bude odvíjet od celkového obrátu celého seskupení, které tvoří vedle dané osoby i tzv. partnerské a propojené podniky. K celkovému obrátu osoby je tedy třeba připočítat všechny obraty v rámci „podnikové rodiny“, a to tak, že u partnerských podniků se připočítává poměrná část obrátu podle podílu na ovládání či vlastnění, u propojených podniků se pak připočítává 100 % obrátu (viz dále). I zdánlivě malý odběratel tak kvůli svému usazení do širšího koncernu může mít zvláštní odpovědnost vůči svým dodavatelům. V podrobnostech lze odkázat na zvláštní materiál určený k výpočtu obrátu podniku zde.²

2. Aliance odběratelů

Směrnice v čl. 2 reflektuje, že pojem odběratel může zahrnovat i skupinu osob. Česká právní úprava z historických důvodů používá pro tuto skupinu název **aliance odběratelů**. Jedná se o spojení plurality odběratelů, ať už formální nebo neformální, kteří vytváří dané uskupení zpravidla s cílem zvýšit svou celkovou vyjednávací sílu vůči dodavatelům, a dosáhnout tak na výhodnější obchodní podmínky. Tento účel lze dovodit i z definice obsažené v § 2 odst. d) zákona, podle níž je aliancí odběratelů uskupení osob vzniklé na základě smlouvy, jiného právního jednání nebo jiné právní skutečnosti, které zajišťuje spolupráci mezi odběrateli v souvislosti s nákupem zemědělských produktů nebo potravinářských výrobků nebo přijímáním nebo poskytováním souvisejících služeb, nebo bylo za účelem této spolupráce vytvořeno, nezávisle na tom, zda toto uskupení má nebo nemá právní osobnost.

Alianci tedy tvoří vícero odběratelů, přičemž se nemusí nutně jednat o subjekty na stejné úrovni trhu, byť taková spolupráce samozřejmě bude nejběžnější. K tomu je dále vhodné zmínit, že odběratelem nutně nebude pouze kupující zemědělských produktů a potravinářských výrobků, ale může se jednat i o různé servisní společnosti poskytující služby, které s nákupem daných výrobků souvisejí. Zařazení těchto subjektů do aliance však vyžaduje určitý společný záměr v podobě získání výhody na dodavateli. Existenci spolupráce odběratelů cílící na dosažení lepší vyjednávací pozice vůči dodavateli, lze považovat vedle plurality odběratelů za druhou důležitou charakteristiku aliance odběratelů.

Kvůli snaze kumulovat v alianci vyjednávací sílu není překvapením, že obrát členů aliance se pro účely hodnocení existence zvláštní odpovědnosti podle zákona sčítá. I vícero malých nezávislých osob (např. spotřebních družstev) tak může v rámci spolupráce při nákupu produktů v méně či více formální alianci nabýt vůči některým svým dodavatelům významnou tržní sílu. Zda aliance skutečně existuje, je skutkovou otázkou, která je řešena prostřednictvím dokazování ve správním řízení.

---

² Výpočet ročního obrátu podle zákona o významné tržní síle: Dodavatelé, odběratelé a jejich aliance. Partnerské, propojené a nezávislé podniky. Dostupné na <https://www.uohs.cz/cs/vyznamna-trzni-sila/vykladova-stanoviska-a-doporuceni.html>

3. Nepřímý odběr přes prostředníka

Nad rámec Směrnice upravuje zákon i snahu o nepřímou či zastřenou spolupráci při nákupu zemědělských produktů a potravinářských výrobků. Ze situace na trhu je např. známo, že někteří odběratelé dávali v minulosti příkaz k obstarání nákupu potravin jiné společnosti, která sama nesplňovala obrátová kritéria významné tržní síly. Následným přeprodejem zboží mezi příkazcem a příkazníkem pak finální odběratel s významnou tržní silou získal tyto produkty za podmínek, které nebyly zcela v souladu se zákonem o významné tržní síle.

Na tyto snahy směřující k obcházení zákona přes odběratelova prostředníka reaguje zákon tím, že za odběratele automaticky považuje i tohoto prostředníka. Spolupráce mezi **prostředníkem** a odběratelem po novele nutně nemusí být založena na příkazu, ale i na jiném smluvním typu či na inominátní smlouvě.

4. Právnícká osoba veřejného práva jako odběratel

Zákon o významné tržní síle primárně postihuje vztahy mezi podnikateli (B2B). Relativně velké objemy zemědělských produktů a potravinářských výrobků však může odebírat také **veřejný sektor** (např. nemocnice, školy, správy doprovodných zařízení těchto institucí apod.), proto je zákon jakožto právnícké osoby veřejného práva považuje také za odběratele. Vedle státu, obcí a krajů se právní úprava dotýká především příspěvkových organizací vzniklých z rozhodnutí těchto veřejnoprávních entit, které samostatně hospodaří (vlastním jménem a na vlastní účet) při snaze o plnění veřejných úkolů.

I těmto subjektům tak potenciálně bude možno při splnění dalších podmínek připisovat zvláštní odpovědnost, která jim – podobně jako ostatním odběratelům s významnou tržní silou – zapovídá možnost konat nekalé praktiky vymezené ve výčtu podle § 4 zákona a stanovuje jim určité povinnosti nad rámec soukromoprávní úpravy (zejména písemnost a obsahové náležitosti smluv).

Dodavatel

Jaká organizační forma může být podřazena pod pojem dodavatel?

Proti odběrateli, který může při splnění podmínek oplývat zvláštní odpovědností, vystupuje na druhé straně transakce **dodavatel**, jehož má právní úprava naopak chránit před nekalými obchodními praktikami odběratele. Také zde však ze zákona existuje vícero organizačních forem dodavatele. Dodavatelem se podle zákona rozumí (1) osoba nebo (2) aliance dodavatelů, pokud vyrábí nebo prodává zemědělské produkty nebo potravinářské výrobky nebo přijímá nebo poskytuje služby související s prodejem zemědělských produktů nebo potravinářských výrobků. Dodavatelem pak může být také (3) osoba, která prodej, výrobu nebo související služby pro jiného dodavatele zajišťuje na základě smlouvy.

Nejběžnější kategorií dodavatele bude prodávající zemědělských a potravinářských výrobků (tj. přímý účastník kupní smlouvy) ve formě **fyzické nebo právnícké osoby**. U této formy nicméně podobně jako u odběratele platí, že posuzování, zdali je dodavatel skutečně slabší smluvní stranou, se dotýká celé podnikové rodiny, do níž dodavatel spadá. I řádově malé společnosti, které nabízí výrobky

odběratelům, tak nutně nemusí být zákonem chráněny, pokud spadají do širšího podnikatelského seskupení, jehož celkový obrat přesahuje 350 mil. EUR.

Směrnice chápe obratovou hranici 350 mil. EUR jako předěl mezi dodavateli, kteří zasluhují ochranu, a těmi, kteří jsou již dostatečně silní na to, aby si vyvážené smluvní podmínky zajistili sami, bez ingerence veřejnoprávní úpravy. Zákon tento koncept přebírá, byť z hlediska § 3 odst. 2 se může na první pohled jevit, že za určité zvláštní situace (jednání s odběratelem, jehož národní obrat přesahuje 5 mld. Kč) se může ochrana rozšiřovat na všechny dodavatele bez ohledu na jejich relativní sílu. Takový výklad daného ustanovení by však byl neproporcionální a neodpovídal by záměru zákona poskytnout ochranu slabší smluvní straně proti straně silnější, která je vyjádřena mj. v § 3 odst. 1 zákona. K této problematice bylo Úřadem vydáno samostatné stanovisko.

Co se týče **aliance dodavatelů**, i dodavatelé se mohou seskupovat do širších prodejních uskupení, typicky do odbytových družstev, s cílem akcelarovat svou vyjednávací sílu vůči odběratelům. Za takové situace však musí počítat s tím, že pro účely zjišťování zvláštní odpovědnosti se budou i jimi generované obraty sčítat (§ 3a odst. 4 zákona). I zde navíc teoreticky existuje možnost zakázané dohody mezi konkurenty na trhu, je proto třeba odkázat rovněž na konsolidované znění Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty („CMO nařízení“). V tomto nařízení jsou obsaženy obecné a zvláštní výjimky ze zákazu dohod pro zemědělské producenty, což znamená, že řada podobných spoluprací na úrovni prvovýroby bude právem aprobována (zejména viz čl. 209 CMO nařízení). Dodavatelé si však musí vždy vyhodnotit, zdali jsou schopni podmínky výjimky splnit, aby nedošlo k jejich postihu z účasti na kartelové dohodě. Rovněž platí, že součástí aliance nemusí být pouze dodavatelé ve striktním smyslu, tedy prodávající zemědělských a potravinářských produktů, ale i jejich servisní organizace.

Poslední variantou organizační formy dodavatele je **prostředník**, který zajišťuje prodej, výrobu nebo související služby na základě smlouvy různého typu nebo i smlouvy inominátní, třebaže sám prodávajícím nemusí být a nelze jej považovat ani za servisní organizaci dodavatele. Prostředník je klasifikován jako dodavatel proto, že s jeho využitím lze akcelarovat vyjednávací sílu dodavatele proti odběratelům, a tím dosáhnout na lepší obchodní podmínky. Daná spolupráce dodavatele a prostředníka nicméně předznamenává spolupráci při výrobě nebo prodeji zemědělských a potravinářských produktů. Celkový obrat prostředníka proto v takové situace bude sečten s celkovým obratem dodavatele, jemuž taková spolupráce umožňuje získat lepší negociační postavení vůči odběrateli.

Při nákupu potravin spolupracují s celou řadou subjektů. Budeme vždy aliance odběratelů?

Ne nutně. Je zřejmé, že při nákupu odběratelé spolupracují s celou řadou externích subjektů poskytujících služby (např. mzdová účetní, reklamní agentura, dodávky elektrické energie apod.). To ale ještě neznamená, že tyto subjekty tvoří s odběratelem alianci odběratelů. Pro alianci odběratelů není důležitá forma (může se jednat i o zcela neformální uskupení či dohodu), ale účel spolupráce. Pokud se ve správním řízení prokáže, že cílem spolupráce odběratele s dalšími subjekty bylo navýšení vyjednávací síly, resp. získání materiální výhody na dodavatele zemědělských produktů a potravinářských výrobků, pak se velmi pravděpodobně o alianci odběratelů jedná a tato skutečnost má důsledek v podobě sčítání obrátů členů aliance pro účely zařazení odběratele do obrátových pásem. Typickým příkladem aliance odběratelů bude tvorba různých nákupních centrál, uvedení více

kupujících v záhlaví jedné smlouvy, ale i různé méně formální doklady spolupráce (e-mailová dohoda, tvorba společné nákupní strategie apod.).

Alianci odběratelů přitom může subjekt tvořit i ve vertikální rovině, a to např. skrze institut nepřímého odběratelství (aliance prostředníka s odběratelem za účelem obejití zákazů a povinností ze zákona). Častější však samozřejmě bude aliance na úrovni horizontální. V tomto ohledu lze upozornit na to, že aliance odběratelů může být teoreticky problematická i pro právo hospodářské soutěže, neboť za jistých okolností by se mohlo jednat i o zakázanou dohodu (kartel).

Můžu tvořit alianci odběratelů i se subjektem ze stejné podnikové rodiny?

Ano, mohu. Pojem *aliance* je nezávislý na pojmech *podnik*, *propojený* a *partnerský podnik*. Pojem *aliance*, stejně jako pojem *odběratel* a *dodavatel*, nám říká, kdo je adresátem zákona. Pojmy *podnik*, *propojený* a *partnerský podnik* se v zákoně používají pouze pro účely stanovení výše obrátu odběratelů, dodavatelů a jejich aliancí a zjištění významné tržní síly podle § 3 a § 3a. Vždy bude proto záležet na konkrétní skutkové situaci. I osoby spadající do stejného koncernu, které splňují podmínky propojených nebo partnerských podniků, mohou být členy aliance odběratelů, pokud jsou splněny definiční znaky této aliance uvedené v § 2 písm. d) zákona.

§ 2 písm. e) zemědělské produkty a potravinářské výrobky

Otázku věcného rozsahu zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle a nekalých obchodních praktikách při prodeji zemědělských a potravinářských produktů, ve znění pozdějších předpisů („zákon“), lze považovat za klíčovou, protože je jejím prostřednictvím vymezen okruh společenských vztahů (ekonomický sektor), ve kterých se uplatní předmětná regulace. V České republice byl doposud tento sektor vymezen pomocí termínu potraviny s tím, že zákon přímo odkazoval na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva („Nařízení“).³ Nařízení v čl. 2 stanovilo, že potravina se rozumí jakákoli látka nebo výrobek, zpracované, částečně zpracované nebo nezpracované, které jsou určeny ke konzumaci člověkem nebo u nichž lze důvodně předpokládat, že je člověk bude konzumovat. Současně se za potravinu nepovažovala např. krmiva, léčivé přípravky, živá zvířata či tabák a tabákové výrobky.

Naproti tomu Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633 ze dne 17. dubna 2019 o nekalých obchodních praktikách mezi podniky v zemědělském a potravinovém řetězci („Směrnice“) směřuje k regulaci v oblasti obchodu se *zemědělskými produkty a potravinářskými výrobky*, což na první pohled evokuje širší věcný rozsah, neboť k potravinám je přidána i oblast ostatní zemědělské produkce. Zemědělskými produkty a potravinářskými výrobky Směrnice rozumí produkty uvedené na seznamu v Příloze I Smlouvy o fungování Evropské unie („SFEU“), jakož i produkty neuvedené na seznamu v dotyčné příloze, ale zpracované pro použití jako potraviny za užití produktů uvedených ve zmíněné příloze (čl. 2 odst. 1 Směrnice). Zákon v § 2 písm. e) tuto definici plně přebírá.

Na základě uvedené definice tak lze rozlišovat dvě hlavní kategorie relevantních produktů:

a) Produkty uvedené na seznamu v Příloze I SFEU (tzv. surovinový či látkový pilíř)

Mezi produkty přímo vyjmenované na daném seznamu patří jednak ty, které je běžný člověk schopen přímo konzumovat (např. ovoce, zelenina, přírodní med), ale také určité surové produkty vyžadující další úpravu pro jejich následnou konzumaci (např. maso, ryby, slad, škrob, olejnatá semena, tuky a oleje).

Vedle surových produktů, jež lze přímo nebo po úpravě konzumovat, se nejméně ve třech případech v příloze I SFEU objevují i produkty již zpracované a prodávané nikoliv v surovém stavu. Jedná se o mléčné výrobky, mlýnské výrobky a dále produkty živočišného původu jinde neuvedené ani nezahrnuté ve smyslu kódu 05.15 bruselské nomenklatury⁴ (v současné době kód 0511 kombinované nomenklatury).

³ Nutno ovšem podotknout, že v původním znění zákona, účinném mezi lety 2010 až 2016, zákon rovněž užíval pojem *zemědělské a potravinářské produkty* [srov. § 1 písm. a) zákona, ve znění účinném do 5. 3. 2016]. Zákonná definice těchto produktů však nebyla uvedena, jednalo se proto o neurčitý právní pojem, jehož výklad náležel Úřadu.

⁴ Jedná se o již neaktuální celní nomenklaturu. Dnešní kombinovaná nomenklatura (společný celní sazebník EU) je stanovena prováděcím nařízením Komise (EU) 2021/1832 ze dne 12. října 2021, kterým se mění příloha I nařízení Rady (EHS) č. 2658/87 o celní a statistické nomenklatuře a o společném celním sazebníku.

Jelikož nové znění zákona uvažuje i zemědělské produkty, není překvapující, že Příloha I SFEU obsahuje rovněž suroviny, které vůbec nemají sloužit k lidské konzumaci. Jedná se např. o slupky citrusových plodů a melounů, živé rostliny a květinářské produkty, mrtvá zvířata nevhodná k lidské spotřebě, kakaové odpady, zbytky a odpady v potravinářském průmyslu, surový přírodní korek a jeho odpad, len či konopí.

U všech těchto materiálů (surovin, látek a někdy i výrobků) uvedených v této skupině platí, že obchod s nimi ve stavu, kdy je lze podřadit pod některou z kapitol Přílohy I SFEU, podléhá regulaci.

b) Produkty neuvedené v Příloze I SFEU, ale zpracovávané pro použití jako potraviny za užití výrobků, které v Příloze I SFEU jsou vyjmenovány (zpracovatelský pilíř)

Druhá část produktů, jejichž obchodování podléhá regulaci, se dotýká složení výrobků, které jsou považovány za potraviny. Existují tak dvě základní podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby obchod s nimi spadl pod věcný rozsah zákona:

- I. v rámci složení předmětného výrobku se objevuje alespoň jedna složka, která je uvedena v Příloze I SFEU, a to v jakémkoliv množství či podílu, a
- II. předmětný výrobek je určen k použití jako potravina, tzn. jde o výrobek určený ke konzumaci člověkem.

První podmínka se dotýká skutečnosti, že seznam látek v Příloze I SFEU z hlediska možných typů potravin zdaleka není vyčerpávající, obsahuje pouze některé základní typové zdroje pro lidskou výživu (maso, mléko, ovoce a zelenina apod.). Řada konkrétních, běžně konzumovaných výrobků s pestrým složením zde není uvedena, ačkoliv obchodování s nimi probíhá podle stejných principů jako obchod s vyjmenovanými surovinami. Pro zařazení konkrétního výrobku pod pojem zemědělské produkty a potravinářské výrobky proto postačí, pokud výrobek obsahuje alespoň některou ze základního výčtu látek dle Přílohy I SFEU.

Současně však musí být splněna také druhá podmínka reflektující finální účel výrobku, kterým je konzumace člověkem. Tato podmínka se v tomto směru opírá o shora zmiňované Nařízení, jenž na evropské úrovni určuje, co potravina je a co naopak není.

Z toho důvodu pod rozsah zákona nebudou spadat produkty, které sice z hlediska složení některou z látek uvedených v Příloze I SFEU obsahují, avšak jejich konečné využití bude zejména v průmyslu, zemědělství nebo ve službách. Typickým příkladem může být výroba hnojiva pro zúrodnění půdy, které se vyrábí ze zbytků produkce potravinářského průmyslu (přímo vyjmenovaná látka). Obchod s takovým hnojivem již nebude zákonem regulován – avšak obchod se samotnou látkou, kterou hnojivo obsahuje a která je přímo vyjmenována v Příloze I SFEU, ano.

Jak mám postupovat v pochybnostech, jestli je příslušná komodita zemědělský produkt či potravinářský výrobek?

Základním dokumentem, podle kterého je třeba přiřadit příslušnou komoditu, je Příloha I SFEU. Tato příloha odkazuje na bruselskou celní nomenklaturu. Zatímco příloha I byla vytvořena v roce 1959 a od té doby se nezměnila, celní nomenklatura se dynamicky stále vyvíjí. Čísla celního sazebníku uvedená v příloze I SFEU proto někdy neodpovídají současným číslům kombinované nomenklatury („KN“).

V těchto případech se výrobky, na které se příloha vztahuje, neurčují podle kódů KN, ale podle popisu výrobků.

Z uvedeného důvodu je další podstatnou výkladovou pomůckou dnešní kombinovaná nomenklatura (společný celní sazebník EU), která je obsažena v prováděcím nařízení Komise (EU) 2022/1998 ze dne 20. září 2022, kterým se mění příloha I nařízení Rady (EHS) č. 2658/87 o celní a statistické nomenklatuře a o společném celním sazebníku, platném pro rok 2023. Kombinovaná celní nomenklatura je každoročně aktualizována.

Kromě celní nomenklatury lze pro snazší zařazení některých komodit podpůrně využít přílohu I Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 1308/2013 ze dne 17. prosince 2013, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty a zrušují nařízení Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007 („Nařízení 1308/2013“) a dále pro produkty spojené s rybolovem Nařízení Evropského parlamentu a rady č. 1379/2013 ze dne 11. prosince 2013 o společné organizaci trhů s produkty rybolovu a akvakultury a o změně nařízení Rady (ES) č. 1184/2006 a (ES) č. 1224/2009 a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 104/2000 („Nařízení 1379/2013“). Nařízení 1308/2013 lze využít zejména v části XXIV přílohy I nazvané „Ostatní produkty“. Toto ustanovení totiž slouží jako souhrnné ustanovení (omnibus clause) pro všechny zemědělské produkty neuvedené v částech I až XXIII a obsahuje všechny dodatky ke kódům KN v rámci kapitol, na které se vztahuje příloha I SFEU⁵.

V neposlední řadě je další výkladovou pomůckou Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin. Toto nařízení v čl. 2 obsahuje definici pojmu potravin.

Výjimky

Nová definice zemědělských produktů a potravinářských výrobků se jeví jako širší než původně aplikovaná definice potravin, v některých případech to výjimečně nemusí platit.

Problémy mohou působit některé sporné produkty. Při výkladu sporných příkladů lze postupovat podle výkladových pomůcek uvedených shora, zejména podle kombinované celní nomenklatury, která jednotlivé typové látky rozpracovává do podrobnějších kategorií. Taková pomůcka je však použitelná primárně pro kategorie, kdy Příloha I SFEU na nomenklaturu sama konkrétně odkazuje. Úřad bude následně při výkladu respektovat účel Směrnice a zákona (především ochranu slabší smluvní strany v dodavatelsko-odběratelském řetězci (supply chain) při výrobě, zpracování, nákupu a prodeji zemědělských produktů a potravinářských výrobků, autonomní výklad (hledání odpovědí v právu EU a judikatuře), ale i restriktivní výklad zákona (např. ochrana prvovýroby).

Při určování, zda se jedná o zemědělské produkty a potravinářské výrobky ve smyslu Směrnice a zákona, bude Úřad postupovat takto:

Jablko – jedná se typově o jedlé ovoce uvedené v seznamu Přílohy I SFEU, obchod s ním patří pod rozsah zákona.

---

⁵ Ostatní produkty - „Ostatními produkty“ se rozumí všechny zemědělské produkty, které nejsou uvedeny v části I až XXIII, včetně produktů uvedených níže v oddílu 1 a 2 této části.

Řezané květiny, květiny jiné, sadba, sazenice, květinářské produkty – jedná se o produkty zařazené do kapitoly 6 KN obsažené v příloze I SFEU, ačkoliv se nejedná o potravinářské výrobky, jde o produkty zemědělské prvovýroby hodné ochrany.

Slazená minerální voda – je určena k lidské konzumaci. Její složení obsahuje látku, která je uvedena v Příloze I SFEU (např. cukr), proto spadá pod rozsah zákona.

Sportovní nápoje – jedná se o výrobky, které nejsou výslovně zařazeny v Příloze I SFEU, nicméně se zároveň jedná o výrobky povětšinou obsahující látky v Příloze I SFEU uvedené a zároveň zpracované jako potraviny.

„Vitamíny a doplňky stravy“ – jedná se o produkty, které obsahují vitamíny a minerální soli a mají přispívat k udržení zdraví a tělesné pohody. Tyto produkty jsou z pohledu KN zařaditelné do kapitoly 21 a 29 KN. I když tyto kapitoly KN nejsou výslovně v příloze I SFEU uvedeny, s ohledem na výrobní proces a zejména na Nařízení 178/2002, lze tyto produkty podřadit pod rozsah zákona. Úřad zde zohlednil Směrnici Evropského parlamentu a rady 2002/46/ES ze dne 10. června 2002 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se doplňků stravy, která se vztahuje na doplňky stravy uváděné na trh a nabízené jako potraviny. Doplňky stravy se dodávají konečnému spotřebiteli pouze balené. Pro účely této směrnice se rozumí: a) „doplňky stravy“ potraviny, jejichž účelem je doplňovat běžnou stravu a které jsou koncentrovanými zdroji živin nebo jiných látek s výživovým nebo fyziologickým účinkem, samostatně nebo v kombinaci, jsou uváděny na trh ve formě dávek, a to ve formě tobolek, pastilek, tablet, pilulek a v jiných podobných formách, dále ve formě sypké, jako kapalina v ampulích, v lahvičkách s kapátkem a v jiných podobných formách kapalných nebo sypkých výrobků určených k příjmu v malých odměřených množstvích; b) „živinami“ tyto látky: i) vitamíny, ii) minerální látky.

Konečně je nutné zabývat se rozdílem mezi léčivým přípravkem a doplňkem stravy. Ten je dobře objasněn např. Státním ústavem pro kontrolu léčiv⁶. Doplňky stravy jsou zdraví prospěšnými potravinami, zatímco léčivé přípravky podléhají posuzování a schvalování ze strany SÚKL (k prokázání účinnosti léčiva se v řízení předkládají např. klinické studie apod.).

Párky s obsahem 75 % masa a 25 % chemických stabilizujících látek – v rámci složení obsahují maso, které je přímo uvedeno v Příloze I SFEU, a jsou určeny k použití jako potravina. Byly tedy splněny obě podmínky zpracovatelského pilíře, čímž spadají pod rozsah zákona.

100% Iněné prostěradlo – len je sice v seznamu dle Přílohy I obsažen, ale zde je již zpracováván do výrobku, který je určen pro nepotravinové využití. Není splněna jedna ze dvou podmínek zpracovatelského pilíře, výrobek proto nespadá pod rozsah zákona.

Cigarety – jsou sice zpracovány z nezpracovaného (surového) tabáku, který je uveden v Příloze I SFEU, a dokonce jsou i spotřebovávány člověkem, ale Nařízení v negativním výčtu vylučuje, že by mohly být potravinou. Není tedy splněna jedna ze dvou podmínek zpracovatelského pilíře a pod rozsah regulace nespádají, nicméně samotný surový tabák je možné hodnotit jako produkt zemědělské prvovýroby.

⁶ <https://www.sukl.cz/leciva/rozliseni-doplнку-stravy-od-lecivych-pripravku>

Volně prodejné léky – jedná se o produkty neuvedené v Příloze I SFEU. Ačkoliv by mohly být zpracované z některé složky uvedené v Příloze I SFEU, Nařízení 178/2002 tyto produkty vylučuje z pojmu potravina.

Péřová příkrývka – peří je surovina živočišného původu, u něhož by zdánlivě mohlo být připuštěno podřazení pod kapitolu 5 Přílohy I SFEU, tedy mezi „výrobky živočišného původu jinde neuvedené ani nezahrnuté; mrtvá zvířata kapitol 1 nebo 3, nezpůsobilá k lidskému požívání.“ U této kategorie však je doplněn kód kombinované celní nomenklatury (původně 05.15, dnes 0511). Z kombinované nomenklatury je patrné, že peří spadá pod kód 0505, kód 0511 se vztahuje na jiné látky. Ani jedna ze složek výrobku tedy není uvedena v Příloze I SFEU, čímž je vyloučeno, že by daný výrobek – třebaže zjevně vykazuje zemědělský původ – spadal pod rozsah zákona.

Destiláty – nedenaturovaný ethylalkohol o jakémkoli obsahu, který je získáván ze zemědělských produktů dle přílohy I SFEU, obecně spadá pod věcný rozsah zákona. Pro tzv. koncentrované extrakty, tedy lihové přípravky určené *pro výrobu* alkoholických nápojů, však platí podle dané přílohy výjimka. Jestliže bude tedy docházet k prodeji koncentrovaných extraktů za účelem *výroby* alkoholu, do působnosti zákona takové destiláty spadat nebudou. Pokud však půjde o prodej hotových výrobků určený již pro konzumaci, pod zákon daný produkt spadá, podobně jako např. víno, zkvašený mošt či ostatní kvašené nápoje.

Shrnutí

Postup zkoumání, zda jde o zemědělský produkt či potravinářský výrobek, zpravidla bude mít následující kroky:

1. Zhodnotit látku, surovinu nebo materiál jako celek a zjistit, zda je tato látka, suroviny či materiál sám o sobě obsažena v Příloze I SFEU, a to i s využitím výkladových pomůcek, typicky např. kombinované celní nomenklatury. Pokud lze danou surovinu, látku nebo materiál podřadit pod některou z vyjmenovaných kategorií, bude spadat pod věcný rozsah zákona.
2. Není-li možné surovinu, látku nebo materiál přímo podřadit pod žádnou z kategorií v seznamu dle Přílohy I SFEU, je nutné zkoumat složení a účel využití:
  - a. Jestliže se ve složení objevuje složka, která spadá pod některou z kategorií dle Přílohy I SFEU, **a současně**
  - b. jde o věc, u níž se předpokládá možnost konzumace průměrným (běžným) člověkem, přičemž nejde o kategorii vyloučenou z definice pojmu potraviny⁷,

pak taková věc taktéž spadá pod věcný rozsah zákona.

---

⁷ Z definice potraviny podle Nařízení jsou vyloučena: a) krmiva; b) živá zvířata, pokud nejsou připravena pro uvedení na trh k lidské spotřebě, c) rostliny před sklizní, d) léčivé přípravky ve smyslu směrnic Rady 65/65/EHS a 92/73/EHS, e) kosmetické prostředky ve smyslu směrnice Rady 76/768/EHS, f) tabák a tabákové výrobky ve smyslu směrnice Rady 89/622/EHS; g) omamné a psychotropní látky ve smyslu Jednotné úmluvy Organizace spojených národů o omamných látkách z roku 1961 a Úmluvy Organizace spojených národů o psychotropních látkách z roku 1971, h) rezidua a kontaminující látky.

§ 2 písm. f) zemědělské produkty a potravinářské výrobky podléhající rychlé zkáze

Vedle zemědělských produktů a potravinářských výrobků Směrnice i zákon obsahují ještě definici **zemědělských produktů a potravinářských výrobků podléhajících rychlé zkáze [čl. 2 odst. 5 Směrnice, § 2 písm. f) zákona]**. Jedná se o zemědělské produkty a potravinářské výrobky, které by se ze své podstaty či ve své fázi zpracování mohly stát nevhodnými k prodeji v průběhu 30 dní od sklizně, výroby či zpracování (někdy označovány i jako tzv. čerstvé zboží). U těchto výrobků byl nastaven o něco přísnější režim, neboť náhlé odřeknutí objednávky kazících se produktů značně zvyšuje riziko, že je dodavatel nebude schopen udat prostřednictvím jiného distribučního kanálu a dojde k jejich neodvratnému znehodnocení.

Při dnešních pokročilých technologiích by se mohlo zdát, že tato kategorie bude prakticky vyprázdněná, neboť moderní způsoby úpravy a skladování potravin (zejména pak chlazení, mrazení a konzervace) umožňují, aby prakticky každý výrobek zůstal vhodný k prodeji i po 30 dnech od sklizně. Definice však s podobným způsobem úpravy či skladování nepočítá, a tudíž je třeba kazivost výrobků posuzovat podle toho, jak by se vlastnosti výrobku chovaly bez použití těchto pokročilých technologií, tj. uskladněné v surovém stavu a bez zařízení uměle prodlužujících životní cyklus výrobku, tj. v každém případě bez ohledu na ochranná opatření.

Jako příklad lze ve smyslu zákona uvést např. opět jablko, které je vždy produktem podléhajícím rychlé zkáze, i když je po sklizni zpočátku skladováno v chladárně se sníženým obsahem kyslíku a/nebo skladovacího plynu a může být prodáno i po několika měsících. Při klasifikaci čerstvých produktů v původním stavu jako produktů podléhajících rychlé zkáze je rovněž irelevantní, k jakému účelu je kupující použije. Jablko jako produkt podléhající rychlé zkáze je tímto produktem bez ohledu na to, zda ho chce kupující dále prodat jako čerstvé jablko nebo ho zpracovat na jablečné pyré.

Jedná se tedy o produkty, které je potřeba bezodkladně po sklizení prodat a následně spotřebovat (např. většina druhů ovoce, syrové maso, mléčné výrobky apod.). Směrnice zde cílí i na minimalizaci rizika ztráty potravin a omezení odpadu při produkci. Způsob nakládání s výrobkem po sklizni se tedy nebere v úvahu při hodnocení, zda jde o rychle se kazící produkt.

§ 3 významná tržní síla

Jaká kritéria musí odběratel splnit pro získání významné tržní síly?

Skutečnost, že určitý subjekt splňuje některou z variant definice odběratele, ještě nutně neznamená, že jde o odběratele s významnou tržní silou. Pro získání zvláštní odpovědnosti je nezbytné splnit obrátové kritérium, které vychází zásadně z poměrování ročního obrátu odběratele s každým konkrétním dodavatelem.⁸ Směrnice ani zákon nestaví na paušální odpovědnosti obrátově silných odběratelů vůči všem dodavatelům, ale pouze vůči těm dodavatelům, které lze z hlediska obrátu považovat za slabší. Tím je naplněn cíl chránit v zemědělském a potravinovém řetězci slabší stranu transakce na straně nabídky, kterou představují primárně malé a střední podniky, a naopak nechránit ty, kteří díky své velikosti žádnou speciální veřejnoprávní ochranu nepotřebují.

Zvláštní odpovědnost odběratelů podle § 3 odst. 1 zákona vzniká dosažením celkového ročního obrátu ve výši 2 milionů EUR (tedy přibližně 50 milionů Kč; přepočten na české koruny se řídí devizovým kurzem ČNB k poslednímu dni účetního období). Dosažením této hranice se odběratel stává odpovědným za plnění všech povinností vyplývajících ze zákona, nicméně jen vůči dodavatelům, kteří danou obrátovou hranici nepřesáhnou. Takto je stanoveno celkem pět obrátových pásem, při jejichž překročení odběratelem nebo jejich aliancí je stanovena zvláštní vyšší odpovědnost za předpokladu, že dodavatel nebo jejich aliance se nachází v nižším obrátovém pásmu (viz tabulka níže).

Roční obrát chráněného dodavatele	Roční obrát odběratele s významnou tržní silou
Do 2 mil. EUR	Více než 2 mil. EUR
Do 10 mil. EUR	Více než 10 mil. EUR
Do 50 mil. EUR	Více než 50 mil. EUR
Do 150 mil. EUR	Více než 150 mil. EUR
Do 350 mil. EUR	Více než 350 mil. EUR

Směrnice i zákon dále vycházejí z předpokladu, že dodavatelé, jejichž roční obrát přesahuje 350 mil. EUR (tj. cca 8,75 mld. Kč), jsou již dostatečně silní na to, aby si dokázali vyváženost vztahů se silnými odběrateli zajistit i bez ingerence veřejnoprávní autority.

Ve výše uvedených pásmech se počítá s celkovým obrátováním koncernů (pokud jsou splněny podmínky uvedené v zákoně pro sčítání obrátů propojených a partnerských podniků) či aliancí bez ohledu na hranice států. V § 3 odst. 2 zákona je navíc stanovena nevyvratitelná domněnka existence významné tržní síly u odběratele, jehož obrát pouze na území České republiky přesáhne 5 mld. Kč. Tato domněnka tak stanovuje nad rámec výše uvedených pěti obrátových hranic, které uvádí i Směrnice, svébytné šesté „národní obrátové pásmo“ významné tržní síly. K aplikaci tohoto ustanovení je k dispozici samostatné stanovisko, na něž tímto odkazujeme.

Zbývá uvést, že ve výše prezentované tabulce není řešena otázka zvláštní odpovědnosti právnických osob veřejného práva, u nichž bývá značně problematické určit celkový obrát. Proto zákon přebírá ustanovení Směrnice o tom, že právnická osoba veřejného práva bude mít významnou tržní sílu vždy,

⁸ Otázkám určení obrátu se věnuje samostatná metodika Úřadu dostupná na jeho internetových stránkách.

pokud je protistranou dodavatel s obratem do 350 mil. EUR. I toto ustanovení tak vlastně představuje další obrátové pásmo nad rámec základního přehledu v tabulce.

V potravinovém řetězci vystupují jako odběratel i dodavatel. Co s tím?

Situace, kdy je určitý subjekt v zemědělském a potravinovém řetězci jak odběratelem, tak i dodavatelem, bude poměrně běžná a plyne již ze samotné povahy zpracovatelského řetězce. Úprava zvláštní odpovědnosti je jednostranná, zasahující povinnostmi pouze poptávkovou stranu trhu, tedy odběratele. To, zda subjekt má zvláštní odpovědnost, se pak bude posuzovat v každém konkrétním obchodním vztahu podle toho, jestli zde vystupuje jako odběratel, anebo dodavatel.

Jinými slovy tam, kde subjekt prodává zemědělské produkty a potravinářské výrobky, je dodavatelem s potenciální možností čerpání ochrany jako slabší strana, zatímco tam, kde naopak tyto produkty nakupuje, si musí být vědom možné zvláštní odpovědnosti podle zákona a plnit všechny na něj kladené povinnosti (tzn. zejména zjišťovat obrat protistran tak, aby bylo zjevné, vůči komu musí dodržet povinné náležitosti smlouvy a zákaz nekalých obchodních praktik).

§ 3b forma a náležitosti smlouvy

Základní pravidla vztahující se k náležitostem smlouvy a smluvních podmínek mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem nalezneme v ustanovení § 3b zákona č. 395/2009 Sb., o významné tržní síle a nekalých obchodních praktikách při prodeji zemědělských a potravinářských produktů, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon“ nebo „zákon o významné tržní síle“). Jsou zde taxativně vymezeny povinné náležitosti smluv v odběratelsko dodavatelských vztazích nad rámec úpravy v občanském zákoníku.

Podle občanského zákoníku se nevyžaduje (až na výjimky), aby byla smlouva uzavřena v písemné formě. Přestože má občanský zákoník povahu obecného soukromoprávního předpisu, řídí se vztah občanského zákoníku a jiných soukromoprávních předpisů, případně ustanovení soukromoprávní povahy v předpisech smíšeného veřejnoprávního i soukromoprávního charakteru, aplikační zásadou *lex specialis derogat legi generali*. Dle ustanovení § 9 odst. 2 zákona č. 89/2012 sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), se tedy občanský zákoník použije subsidiárně v rozsahu, ve kterém nejsou práva a povinnosti upraveny jinými právními předpisy. Tímto speciálním právním předpisem je zákon o významné tržní síle, přičemž právě rozdíly v tržní moci a vyjednávací síle smluvních stran vedly zákonodárce k ochraně slabší smluvní strany jakožto veřejného zájmu, který je v centru pozornosti nové regulace.

Jedním z klíčových požadavků české právní úpravy je písemná forma smlouvy mezi odběratelem s významnou tržní silou a dodavatelem. Ačkoliv Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/633 ze dne 17. dubna 2019 o nekalých obchodních praktikách mezi podniky v zemědělském a potravinovém řetězci (dále jen „Směrnice“) výslovný požadavek na písemnou formu smlouvy nestanovila, umožnila členským státům přijetí přísnějších pravidel než těch stanovených Směrnicí. Požadavek písemné formy, který jde nad rámec Směrnice, je již v zákoně o významné tržní síle obsažen od počátku, tedy více jak 10 let.

Zákon nestanovuje konkrétní způsob naplnění podmínky písemnosti. Tu je třeba interpretovat v souladu s ustanovením § 560 a násl. občanského zákoníku. Smlouva proto může být uzavřena ve formě listinné nebo jiné, která umožňuje zachycení jejího obsahu a určení jednatelky osoby; například prostřednictvím elektronických nebo jiných technických prostředků. K platnosti právního jednání učiněného písemně vyžaduje občanský zákoník podpis jednatelky, který může být nahrazen mechanickými prostředky tam, kde je to obvyklé.

Z ustanovení § 561 a § 562 občanského zákoníku je zřejmé, že pro to, aby byla zachována písemná forma jednání, které je činěno elektronickými, nebo jinými prostředky, a které je považováno za platné, je třeba, aby (i) byla určitelná jednatelka osoba, (ii) jednání obsahovalo podpis této jednatelky osoby (který může být nahrazen mechanickými prostředky), (iii) byl jednoznačně určitelný obsah jednání s tím, že záznamy údajů o právních jednáních v elektronickém systému jsou považovány za spolehlivé, jestliže se provádějí (iv) systematicky, (v) posloupně a (vi) jsou chráněny proti změnám.

Požadavek písemnosti je nutné vztáhnout na všechny fáze smluvního jednání, v předepsané písemné formě tak musí být v případě uzavření smlouvy vyjádřen smluvní konsenzus, písemnost proto vyžaduje jak návrh na uzavření smlouvy (nabídka – například objednávka), tak i jeho akceptace (přijetí nabídky). Povinnost písemné formy platí také pro odmítnutí nabídky, odvolání (resp. zrušení) nabídky, změnu

smlouvy, ukončení smlouvy (například odstoupení od smlouvy, výpověď, dohoda). Dále je důležité, aby vedle písemného zachycení vlastního obsahu smluvního ujednání byla zaručena rovněž věrohodnost původu a neporušenost jeho obsahu v čase, tedy tak, aby se dalo spolehlivě určit, kdy bylo právní jednání učiněno a uchování písemně zachyceného obsahu zaznamenaného právního jednání.

Z textu zákona je dále zřejmé, že nejdříve musí dojít k uzavření písemné smlouvy a až poté mohou být uskutečněny dodávky zemědělských produktů nebo potravinářských výrobků anebo poskytování služeb.

Jak již bylo řečeno, ustanovení § 3b zákona je *lex specialis* vůči obecné soukromoprávní úpravě obsažené v občanském zákoníku, podle níž si strany mohou zásadně zvolit libovolnou formu svého právního jednání (§ 559 občanského zákoníku) a z hlediska obsahu smlouvy se řídí zásadou autonomie vůle (§ 1 odst. 2 občanského zákoníku). Zákon o významné tržní síle však nestanoví, že by jednání, které trpí nedostatkem písemné formy, bylo absolutně neplatné. Případné důsledky nedodržení písemné právní formy se posoudí podle obecné právní úpravy obsažené v občanském zákoníku. Stejně tak nelze tvrdit, že smlouva neobsahující určité povinné náležitosti by byla sama o sobě absolutně neplatná nebo zdánlivá. Zákon o významné tržní síle stanovuje pouze veřejnoprávní důsledky za nedodržení požadavků zákona, těmi jsou sankce za nedodržení formy a povinných náležitostí. Konkrétními dopady do soukromoprávní sféry se zákon o významné tržní síle nezabývá. Proto je třeba v případech nedodržení zákonného požadavku na formu smlouvy a náležitostí smlouvy vyvodit soukromoprávní důsledky podle příslušných ustanovení občanského zákoníku.

Obsahové náležitosti smlouvy

Obsahové náležitosti smlouvy jsou stanoveny v písmenech a) až d) ustanovení § 3b odst. 1 zákona. Požadavek základních obsahových náležitostí smlouvy plynoucí z písm. a) až d) se nacházel i v právní úpravě účinné do 31. 12. 2022, došlo však k jeho zjednodušení, čímž by měla odpadnout část administrativní zátěže dodavatelů a odběratelů.

Písemná vs. papírová forma smlouvy

Předepsaný požadavek písemnosti lze naplnit prostřednictvím použití následujících forem písemného zachycení textu a prostředků zajišťujících jeho autenticitu a integritu, příp. jejich kombinací:

- 1) listina s vlastnoručním podpisem jednající osoby,
- 2) faxová zpráva, je-li originální listina podepsána vlastnoručním podpisem,
- 3) datová zpráva dodaná do datové schránky,
- 4) elektronická zpráva zasláná prostřednictvím elektronické výměny informací (EDI), jestliže je sjednáno užití postupů zaručujících věrohodnost původu a neporušenost obsahu, například v rámcové smlouvě,
- 5) e-mailová zpráva, je-li podepsána

- a) elektronickým podpisem, jestliže jsou současně sjednána a přijata opatření zajišťující věrohodnost původu a neporušenost obsahu (například předem sjednaná e-mailová adresa s dostatečnou úrovní zabezpečení a zamezení přístupu jiným osobám),
- b) zaručeným elektronickým podpisem,
- c) zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu pro elektronický podpis,
- d) kvalifikovaným elektronickým podpisem.

Konkrétní formy písemného jednání musí být vždy předem sjednány ve smlouvě. Nicméně je potřeba rozlišovat písemnou formu smlouvy od fyzické, potažmo „papírové“ formy smlouvy. Dle ustanovení § 562 občanského zákoníku je písemná forma smlouvy „zachována i při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími zachycení jeho obsahu a určení jednajících osoby.“ Samotná písemná forma je zachována ve smyslu § 562 občanského zákoníku i v případě, že je právní jednání učiněno elektronickým prostředkem, který umožňuje zachycení obsahu a určení jednajících osoby. Elektronické dokumenty jsou velmi důležité pro další rozvoj přeshraničních transakcí na vnitřním trhu a navíc dnes již běžné a pravidelně využívány. Ostatně dne 19. září 2016 byl zveřejněn ve Sbírce zákonů zákon č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce (dále jen „zákon o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce“) jako reakce na přijetí nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23. července 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES (dále jen „nařízení eIDAS“). Toto nařízení eIDAS by mělo stanovit zásadu, že elektronickému dokumentu nesmějí být upírány právní účinky na základě skutečnosti, že má elektronickou podobu.

Na tomto základě pak rozlišujeme několik typů podpisů a to konkrétně: elektronický podpis, jestliže jsou současně sjednána a přijata opatření zajišťující věrohodnost původu a neporušenost obsahu (například předem sjednaná e-mailová adresa s dostatečnou úrovní zabezpečení a zamezení přístupu jiným osobám), zaručený elektronický podpis, zaručený elektronický podpis založený na kvalifikovaném certifikátu pro elektronický podpis nebo kvalifikovaný elektronický podpis.

Alternativní způsoby podepisování dokumentů – certifikované služby pro elektronické podepisování dokumentů

Jedním z možných způsobů naplnění zákonného požadavku písemné formy smlouvy v rozsahu výše uvedených nároků na písemné zachycení obsahu právního jednání a zajištění jeho autenticity a integrity může být uzavření obchodní smlouvy elektronickým způsobem např. za pomoci certifikovaných služeb umožňujících elektronické podepisování dokumentů. Pro využívání různých certifikovaných služeb na trhu je zapotřebí pouze přístup k internetu a e-mailová adresa. Pomocí těchto technologií lze vytvářet, podepisovat, odesílat a přijímat dokumenty prostřednictvím prohlížeče, telefonu nebo některých aplikací. Tyto certifikované služby umožňují jak odesílatelům, tak příjemcům elektronicky podepsat dokumenty napsáním nebo nakreslením jejich jména na počítači nebo mobilním zařízení nebo nahráním obrázku svého podpisu.

Při uzavírání obchodní smlouvy elektronickým způsobem prostřednictvím elektronických nástrojů je tedy využíváno prostého elektronického podpisu, přičemž celý proces podepisování dokumentu smluvními stranami je zaznamenán v protokolu připojeném k předmětné smlouvě. Věrohodnost původu a neporušenost obsahu (ochrana proti jakýmkoliv změnám) je zajištěna certifikátem příslušné společnosti poskytující službu.

Jako předpoklad pro konkrétní využití elektronických prostředků v rámci smluvních vztahů mezi odběrateli a dodavatelem potravin je pak z pohledu Úřadu nutno považovat uzavření dohody o elektronickém sjednávání smluv prostřednictvím daného nástroje včetně jmenného seznamu a dostatečně zabezpečených e-mailových adres osob, které jsou oprávněny jak za dodavatele, tak za odběratele uzavírat a podepisovat příslušné smlouvy.

Systém EDI

Pokud jde o systém EDI, potažmo obdobné systémy pro elektronickou výměnu dat, ten lze využít za předpokladu, že obě smluvní strany se na používání tohoto systému předem výslovně dohodnou, a to např. v rámcové smlouvě, případně jiném dokumentu, zakládajícím obchodní vztah mezi dodavatelem a odběratelem. Podstatné ovšem je, aby si smluvní strany ujednaly konkrétní podmínky a vhodně, s přihlédnutím k technickým možnostem obou stran, nastavily pravidla vzájemné komunikace. Je nutné, aby obě strany měly stejnou úroveň znalostí týkajících se smluvních ujednání a aby tyto splňovaly povinné formální a obsahové náležitosti smlouvy.